

Ilinca ILIAN. *Julio Cortázar y Robert Musil (consonancias, divergencias y ecos)*. Madrid, Ediciones del Orto, 2013, 238 p.

Mai mulți ani în urmă am scris o recenzie (*Basarabia*, 1996, nr. 9-10) la versiunea românească a cărții lui George Uscătescu *Idei fundamentale ale culturii spaniole*, realizată de Ilinca Ilian, hispanistă formată în cadrul secției de spaniolă a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Cu aproape zece ani în urmă am publicat în revista „Limba română” (nr. 5/9, 2005) un articol prilejuit de traducerea în limba română a cunoscutului roman *Șotron* al nu mai puțin cunoscutului prozator argentinian Julio Cortázar (1914-1984), apărută în anul 2004 la Chișinău la editura „Litera”, traducerea aparținând aceleiași „promițătoare hispaniste” Ilinca Ilian. Cu trecerea timpului, constat cu satisfacție și cu sinceră bucurie că „promițătoarea traducătoare și hispanistă” Ilinca Ilian, cum am apreciat-o atunci, nu mi-a înșelat așteptările. Am revăzut-o anul trecut la Timișoara, unde continuă să traducă (ultima traducere pe care am citit-o este *Altazor* de Vicente Huidobro), activând în calitate de conferențiar la Catedra de Limbi Romanice a Facultății de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara și de redactor-șef al publicației anuale *Colindancias*, revistă a Rețelei Regionale a Hispaniștilor din Ungaria, România și Serbia. De data aceasta scriu despre Ilinca Ilian în legătură

cu un fapt nu mai puțin important. În anul 2013 s-au împlinit cincizeci de ani de la publicarea romanului lui Julio Cortázar *Șotron*, prilej pentru a reveni la această capodoperă și la acest scriitor, unul dintre cei mai admirați și mai consacrați autori ai *boom*-ului latino-american de la mijlocul secolului trecut. Ilinca Ilian își aduce contribuția la celebrarea acestui eveniment: studiul monografic *Julio Cortázar și Robert Musil (consonanțe, divergențe, ecouri)*, apărut în limba spaniolă în 2013 în colecția „Ediciones Clásicas S.A.” a editurii „Ediciones del Orto” din Madrid. Evidențiez, în mod special, o notă a editurii: „Ediciones Clásicas S.A. garantează un proces riguros de selectare și de evaluare a lucrărilor publicate”, ceea ce vorbește de la sine despre calitatea acestei monografii.

După ce a tradus în limba română romanul lui Julio Cortázar *Șotron* și a publicat o monografie despre romanele lui Cortázar și literatura europeană, inclusiv mai multe articole în care a tatonat terenul pe care s-a produs apropierea lui Cortázar de Musil, Ilinca Ilian ne oferă un studiu incitant al „dialogului” literar dintre cei doi scriitori, îndeosebi dintre capodoperele lor *Șotron* (1963) și *Omul fără însușiri* (1930, vol. I, alte două

voluma au apărut mai târziu, romanul rămânând neterminat). Paralelismele între Cortázar și Musil au fost observate și studiate și mai înainte în lucrările unor cercetători (Michael Rossner, Graciela Wamba Gaviña, Ana María Cortelano, Valérie Durand-Deshoulières, Jaime Alazraki, Juan Carlos Curutchet și alții, inclusiv într-o teză de master realizată la Universitatea din Viena în 2009 de către Anna Lindner), lucrări pe care Ilinca Ilian le citează și le comentează din perspectiva obiectivelor pe care le urmărește în studiul său, sprijinit atât pe cunoașterea excelentă a textelor celor două romane analizate, cât și pe o consistentă bibliografie în diferite limbi (spaniolă, franceză, engleză, germană, italiană). Fără îndoială, Ilinca Ilian este conștientă de faptul că există o imensă bibliografie despre opera lui Cortázar, incluzând lucrări fundamentale (Dominic Moran, Carlos A. Alonso, Jean Franco, Neil Larsen ș.a.) despre creația prozatorului argentinian, despre posibilele anticipări ale postmodernismului, poststructuralismului sau ale deconstructivismului în opera sa narativă, și totuși o revizitare a celebrului roman cortazarian, avându-l ca ghid pe Robert Musil și capodopera acestuia *Omul fără însușiri*, nu este lipsită de interes, intenția autoarei constând în cercetarea procesului de elaborare a ambelor romane și în scoaterea în evidență a rolului lecturii *Omului fără însușiri* în crearea universului narativ cortazarian din romanul *Șotron*. Acest demers se dovedește suficient de util și pentru cei care se interesează de opera lui Musil, autor considerat dificil și aproape uitat, dar care

revine în actualitatea postmodernă tocmai ca un clasic al *high modernism*-ului.

Cele șase pagini ale *Introducerii* anunță într-un mod concentrat întreaga problematică a studiului, permițându-i autoarei să schițeze chiar de la început atât oportunitatea cât și actualitatea unei cercetări despre influența decisivă exercitată de Robert Musil și de capodopera sa *Omul fără însușiri* asupra romanului lui Cortázar *Șotron*, considerat un „*Ulyses* latinoamerican” și intrat în canonul occidental. Un asemenea studiu reafirmă modernitatea romanului scriitorului argentinian într-o epocă a postmodernității, marcată de atâtea schimbări radicale în toate domeniile, inclusiv în cel al literaturii, încât romane de tipul *Șotronului* ar putea fi condamnate dacă nu la o totală uitare, cel puțin la o muzeificare. Acest demers poate fi justificat și de faptul că raportarea la modernism sau mai curând la *high modernism* continuă să rămână în vigoare în epoca atâtor post-isme: postmodernism, poststructuralism, postcolonialism, postfeminism etc. Astfel, Ilinca Ilian prezintă în *Introducere* toate avantajele posibile ale unui asemenea demers interpretativ atât pentru prozatorul argentinian, cât și pentru scriitorul austriac.

Lucrarea se axează pe cercetarea unor probleme strâns legate de modernitate. În capitolul I „Un caz surprinzător de influență literară” este cercetată receptarea tergiversată de un autor caracterizat prin interesul său pentru științe de către un scriitor ce are o bază filosofică iraționalistă. Acest capitol oferă o amplă analiză a felului în care s-a produs

contactul lui Cortázar cu capodopera lui Musil, autoarea dezvăluind atât concepțiile prozatorului argentinian în momentul lecturii operei lui Musil, influențate de avangardă și existențialism, cât și pe cele ale scriitorului austriac, marcate de intenția de a folosi spiritul științific în scopuri literare și de viziunea sa specifică despre om. Urmărirea influenței lui Musil asupra lui Cortázar demonstrează nu numai punctele de contact, consonanțele între cei doi scriitori, dar și diferențele și divergențele dintre pozițiile lor față de diferite probleme. Relațiile dintre cei doi scriitori, consideră autoarea studiului, se întretes mai ales la nivelul meditației pe marginea unui proiect antropologic ce constituie o dimensiune fundamentală a operei lor și pe care încearcă să-l exploreze prin intermediul literaturii. Acest „caz surprinzător de influență literară” s-a produs într-o perioadă când în comparatism accentul se deplasează de la cercetarea influenței spre cercetarea receptării, lucru demonstrat și de Ilinca Ilian în primul capitol al lucrării sale.

Capitolul II este dedicat conceptului de roman în două faze ale *high-modernism*-ului, prima fază fiind reprezentată de teoria și practica romanului lui Musil *Omul fără însușiri* ca roman-eseu în raport cu romanul tradițional, iar a doua – de romanul cortazarian *Șotron* cu caracterul său ludic în raport cu romanul primei faze. Astfel, ambii autori deplasează discuția despre criza romanului spre ceea ce ambii scriitori consideră cauză a acestei crize: confuzia dintre personal și impersonal în edificarea sistemelor morale, cărora romanele lor le opun

speranța în posibilitatea unei noi etici, corespunzătoare necesităților umane ale actualității.

Dilemele conștiinței nefericite sunt urmărite în capitolul III, intitulat „Conștiința nefericită”, în care Ilinca Ilian analizează figurile protagoniștilor ambelor romane (Ulrich și Oliveira) din perspectiva conceptului hegelian de conștiință nefericită (sciziunea conștiinței, pe de o parte, de rațiuni religioase, iar pe de altă parte, de rațiuni sociale), subliniind că dacă primul (Ulrich) corespunde tipului de erou al conștiinței nefericite, cel de-al doilea (Oliveira) reprezintă, mai curând, o parodie a primului. Cu toate acestea, autoarea consideră că în cazul celor doi protagoniști ale romanelor analizate poate fi evidențiată o serie de trăsături pe care le-au surprins cercetătorii configurațiilor literare ale conceptului hegelian de „conștiință nefericită”. Ambele personaje, Ulrich și Oliveira, reprezintă două ființe marcate de o luciditate copleșitoare în virtutea faptului că le este mai ușor să gândească decât să trăiască, adică să trăiască ipotetic, pentru că se înscriu în categoria tipului uman care nu poate accepta nimic fără rezerve. Ceea ce provoacă oroare în fața lumii din jur nu este incapacitatea lor de a face ceva în viață, deoarece Ulrich este un matematician cu o oarecare notorietate, iar Oliveira posedă o cultură ieșită din comun, ci plictiseala provocată de repetarea la nesfârșit a acelorași lucruri și care îi obligă să trăiască printre ceilalți oameni dorind ceva deosebit în comparație cu ei, dar această tentativă suferă eșec. Ambilor protagoniști le poate fi aplicată o formulă

preluată de la Jacques Bouveresse, autorul unui studiu despre Musil, conform căreia atât Ulrich, cât și Oliveira se manifestă „ca un nihilist din perspectiva unui activist sau ca un activist din punctul de vedere al unui nihilist înverșunat”.

Capitolul IV al lucrării „Utopie și dezamăgire: dragoste și literatură” pune în evidență tentativele ambilor scriitori de a îmbina cercetarea etică și activitatea literară. *High-modernismul* se asociază adesea cu un întreg program ce își propune să intervină masiv în schimbarea sistemului de valori al societății, însă această intenție s-a soldat de cele mai multe ori cu eșecul și dezamăgirea. Autoarea dezvăluie pozițiile ambilor scriitori față de capacitatea literaturii și culturii, în general, de a interveni activ în viața societății. Atât Musil, cât și Cortázar manifestă neîncredere în capacitatea artistului, creatorului revoluționar de a produce o schimbare directă și relevantă în societate, dar de la aceasta nu scade încrederea lor în forța literaturii, în efectul ei asupra cititorului, deoarece scopul literaturii nu este de a-i inocula cititorului „idei mărețe” sau „sentimente mărețe”, ci de a-i da „forțe de creație”. Influența musiliană se resimte în felul cum scriitorul argentinian abordează unele probleme importante pentru *high-modernism*, dintre care autoarea evidențiază trei: tema autenticității sentimentelor, problematica ironiei și căile de depășire a gândirii binare.

Concluziile de la sfârșitul lucrării nu sunt tradiționale, în sensul că ar trebui să sintetizeze rezultatele cercetării efectuate, ci reliefează, mai curând, locul fiecăruia dintre cei doi scriitori în literatura modernă, autoarea subliniind că fascinația pe care o exercită Musil asupra lui Cortázar se datorează, în mare parte, conținutului ironic al scriiturii musiliene, capacității scriitorului austriac de a explora limita mereu incertă între contrarii, spre a detecta facilitatea cu care exagerarea într-o direcție conduce spre direcția contrară. Altă cauză a farmecului, pe care îl produce Musil, se datorează, în opinia cercetătoarei, capacității scriitorului austriac de a rezista neînțecat unei ambivalențe insolubile care nu este decât rezultatul dedublării continue, pe față și pe dos, a oricărui concept exprimat verbal.

Bine documentată, scrisă într-o spaniolă demnă de invidiat de către orice hispanist din afara spațiului hispanic, și mă refer, în primul rând, la mine, lucrarea tinerei hispaniste de la Timișoara se înscrie armonios în cercetarea comparatistă modernă, asigurându-i autoarei un loc bine meritat printre hispaniștii din această parte a Europei. Studiul realizat de Ilinca Ilian se adresează tuturor celor interesați de literatura comparată, de problemele literaturii moderne și moderniste, dar și de cele ale literaturii postmoderne și postmoderniste.

Sergiu PAVLICENCU
Universitatea de Stat din Moldova
(Chișinău)